

Артем КОРОЛЬОВ,
orcid.org/0000-0002-4136-5204
старший викладач кафедри фізичної підготовки та спорту
Національної академії Національної гвардії України
(Харків, Україна) Koroly02071991@gmail.com

НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО СУТНІСНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ТА КЛАСИФІКАЦІЇ РИЗИКІВ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ

У статті проаналізовано підходи до визначення категорії «ризик» у загальнонауковій літературі та в професійній діяльності офіцера Національної гвардії України, здійснено класифікацію ризиків у професійній діяльності майбутніх офіцерів Національної гвардії України. Досліджено ризикогенні фактори та особливості підготовки майбутнього офіцера Національної гвардії України до здійснення професійної діяльності в умовах ризикових ситуацій. Закцентовано увагу на основних функціях Національної гвардії України щодо виконання службово-бойових завдань військовослужбовцями. Визначено, що дослідження підготовки майбутнього офіцера Національної гвардії України до здійснення професійної діяльності в умовах ризикових ситуацій вимагає обґрунтування теоретико-методологічних засад ризикології як сучасної науки про ризики та шляхи їх запобігання та вивчення психологічних аспектів прийняття рішень в умовах невизначеного ризику. Ці умови відрізняються від інших особливостей професійної діяльності постійним нервово-психічним напруженням, фізичним перенавантаженням, дефіцитом часу для прийняття правильних рішень, неочікуваністю виникнення нової екстремальної чи погіршення наявної ситуації. Проаналізовано основні функції Національної гвардії України, а саме: захист конституційного ладу України, цілісності її території від спроб зміни їх насильницьким шляхом; охорона громадської безпеки і порядку, забезпечення захисту та охорони життя, здоров'я, прав, свобод і законних інтересів громадян; участь у здійсненні заходів, пов'язаних з припиненням збройних конфліктів; участь у спеціальних операціях із знешкодження озброєних злочинців та інші. Закцентовано увагу на тому, що виконання службово-бойових завдань військовослужбовцями постійно супроводжується виключною динамічністю, напругою, невизначеністю ситуації, дефіцитом часу для прийняття рішень, неочікуваністю виникнення нової екстремальної чи погіршення наявної ситуації та, безперечно, підвищеним ризиком для здоров'я та життя.

Ключові слова: ризик, офіцер Національної гвардії України, ризикогенні фактори, ризикологія, функції Національної гвардії України, готовність.

Artem KOROLOV,
orcid.org/0000-0002-4136-5204
Senior Lecturer at the Department of Physical Training and Sports
National Academy of the National Guard of Ukraine
(Kharkiv, Ukraine) Koroly02071991@gmail.com

SCIENTIFIC AND THEORETICAL APPROACHES TO THE ESSENTIAL CHARACTERISTIC AND CLASSIFICATION OF RISKS IN THE PROFESSIONAL ACTIVITY OF FUTURE OFFICERS OF THE NATIONAL GUARD OF UKRAINE

The approaches to the definition of the category "risk" in the general scientific literature and in the professional activity of an officer of the National Guard of Ukraine are analyzed, the risks in the professional activity of future officers of the National Guard of Ukraine are classified. The risk factors and peculiarities of preparing a future officer of the National Guard of Ukraine for professional activity in risky situations are investigated. Attention is focused on the main functions of the National Guard of Ukraine in the performance of service and combat missions by military personnel. It is determined that the study of training of a future officer of the National Guard of Ukraine for professional activity in risky situations requires substantiation of the theoretical and methodological foundations of riskology as a modern science about risks and ways to prevent them and study of psychological aspects of decision-making under conditions of uncertain risk. These conditions differ from other peculiarities of professional activity by constant mental stress, physical overstrain, lack of time to make the right decisions, and the unexpectedness of a new extreme situation or deterioration of the current situation. The author analyzes the main functions of the National Guard of Ukraine, namely: protection of the constitutional order of Ukraine and the integrity of its territory from attempts to change them by force; protection of public safety and order, ensuring protection and defense of life, health, rights, freedoms and legitimate interests of citizens; participation in activities related to the ending armed conflicts; participation in special operations to neutralize

armed criminals, and others. The author emphasizes that the performance of service and combat missions by military personnel is constantly accompanied by a threat to life and health, exceptional dynamism, tension, uncertainty of the situation, lack of time for decision-making, unexpected emergence of a new extreme situation or deterioration of the current situation and, of course, the increased risk to health and life.

Key words: *risk, officer of the National Guard of Ukraine, risk factors, riskology, functions of the National Guard of Ukraine, readiness.*

Постановка проблеми. Протягом усього історичного шляху розвитку людське суспільство в кожній сфері своєї діяльності стикається із суперечностями людського буття, суспільних відносин, співіснування з природою, при взаємодії з технологічним прогресом та в умовах виникнення військової агресії, що зумовлює появу несприятливих подій – ризиків.

Сьогодні ризик наявний в усіх сферах життєдіяльності людини та з розвитком суспільства набуває особливого значення. Однією із визначальних характеристик сучасної держави є її спроможність забезпечити дотримання законності всередині країни та проведення комплексу заходів, які пов'язані із захистом своєї суверенності та протидії збройної агресії на міжнародній арені. Ці завдання у складних соціополітичних умовах виконує Національна гвардія України (далі – НГУ) як унікальна військова структура з правоохоронними функціями, тому на сучасному етапі розвитку педагогічної теорії та практики актуального характеру набувають питання підвищення рівня професійної підготовки майбутніх офіцерів НГУ до виконання службових завдань з підтримання громадської безпеки в державі з урахуванням професійних ризиків.

Отже, підготовка майбутніх офіцерів НГУ вимагає розв'язання проблеми урахування можливих професійних ризиків, їх аналізу та класифікації з урахуванням загальнонаукових досліджень та підходів.

Аналіз досліджень. Концептуальні аспекти ризикології висвітлено в працях В. Вітлінського, Г. Великоіваненко, О. Шарапова, U. Beck, V. Covello, H. Heim, D. Kahneman та ін.

Критичному аналізу проблем суспільної ризикогенності значну увагу приділяли видатні соціально-політичні мислителі XIX–XX ст.: К. Маркс, М. Вебер, Е. Дюркгейм, Г. Зіммель та ін.

Серед досліджень, присвячених удосконаленню професійної підготовки майбутніх офіцерів НГУ, можна виділити праці А. Бухуна, І. Волкова, О. Голованя, В. Євсєєва, І. Євтушенка, Д. Швеця, І. Радванського, Д. Тробюка та ін.

Дослідження підготовки майбутнього офіцера НГУ до здійснення професійної діяльності в умовах ризикових ситуацій вимагає обґрунтування теоретико-методологічних засад ризикології як

сучасної науки про ризики та шляхи їх запобігання (К. Аррой, І. Афанасьєв, У. Бек, П. Бернстайн та ін.), вивчення психологічних аспектів прийняття рішень в умовах невизначеного ризику (В. Волков, К. Керне, О. Ларичев, Л. Лесков, В. Марков та ін.), дослідження в галузі навчання майбутніх офіцерів методам забезпечення особистої професійної безпеки (М. Андрєєв, О. Буданов, В. Кожевников, В. Карпов та ін.).

Мета статті – проаналізувати й систематизувати загальнонаукові підходи до поняття «ризик» та його класифікаційних ознак, визначити особливості ризикогенної професійної діяльності майбутніх офіцерів НГУ у контексті забезпечення національної безпеки держави.

Виклад основного матеріалу. Не зважаючи на тривалу історію використання поняття ризик у науці та практиці, на зростаючу кількість даних із цієї проблеми, досі не існує його загальноприйнятого трактування, яке давало б цілісне уявлення про цей феномен. Визначення ризику утворюють цілий спектр, в якому на перший план висуваються то імовірнісні, то афективні особливості. Підходи до інтерпретації досить численні й істотно різняться. Окремі науковці виділяють статистичний і соціологічний підходи, засновані на різному співвідношенні об'єктивного і суб'єктивного компонентів ризику (насамперед, міри невизначеності). Досить часто дослідниками аналізується співвідношення ризику з близькими за значенням категоріями («небезпека», «загроза», «безпека», «надійність») (Психологічна готовність до ризику військовослужбовців НГУ, 2019).

Аналізуючи основні функції НГУ, а саме: захист конституційного ладу України, цілісності її території від спроб зміни їх насильницьким шляхом; охорона громадської безпеки і порядку, забезпечення захисту та охорони життя, здоров'я, прав, свобод і законних інтересів громадян; участь у забезпеченні громадської безпеки та охороні громадської безпеки і порядку під час проведення зборів, мітингів, походів, демонстрацій та інших масових заходів, що створюють небезпеку для життя та здоров'я громадян; забезпечення охорони органів державної влади; охорона об'єктів критичної інфраструктури; участь у здійсненні заходів, пов'язаних з припиненням збройних конфліктів; участь у спеціальних операціях із знешкодження

озброєних злочинців; участь у спеціальних операціях із знешкодження озброєних злочинців; участь у підтриманні або відновленні правопорядку в районах виникнення особливо тяжких надзвичайних ситуацій техногенного чи природного характеру; участь у підтриманні або відновленні правопорядку в районах виникнення особливо тяжких надзвичайних ситуацій техногенного чи природного характеру; участь у ліквідації наслідків надзвичайних або кризових ситуацій на об'єктах; участь у припиненні групових протиправних дій осіб, узятих під варту НГУ є основним суб'єктом з припинення масових заворушень (Закон України від 13.03.2014 р. № 876-VII), можна зробити висновок, що такі умови виконання службово-бойових завдань майже завжди супроводжуються ризиком для життя та здоров'я, а ефективність та успішність виконання офіцерами своїх посадових обов'язків більш за все залежать від уміння діяти у невизначених ризикогенних ситуаціях.

У перекладі з англійської мови "risk" – це: 1) небезпека, 2) ступінь невизначеності, вірогідність, можливість, 3) ситуація, коли результат будь-якого економічного вибору має випадковий характер, але при цьому відомо імовірнісний розподіл значень цього результату; невизначеність, яка веде до можливості втрат або неотримання доходу в очікуваному розмірі (Посохов, 2012), в італійській мові «risico» – небезпека; у французькій – «risque» – загроза, ризикувати, в латинському «risicare», що означає «зважитися». У цьому значенні ризик слід ототожнювати з вільним вибором, а не з невідворотним призначенням. У теорії та практиці поняття ризику має багатосторонній і багатозначний характер. Його слід відрізнити від поняття «невизначеність». Цю різницю перше визначив А. Уїллет, який стверджував, що ризик – об'єктивне явище, що корелює з суб'єктивною невизначеністю настання небажаної події (Willett, 1951: 6). Однак більш істотне значення мала публікація Ф. Найта о теорії вимірюваної і не вимірюваної невизначеності, згідно з якою ризиком називається «вимірювана невизначеність», тоді як невизначеністю слід вважати «невимірювану невизначеність» (Knight, 1921: 233). Й. Пфєффер визначив відношення між ризиком і невизначеністю наступним чином: «Ризик ... являє собою комбінацію декількох видів азарту, він вимірюється ймовірністю; невизначеність вимірюється рівнем віри. Ризик – це стан світу; невизначеність – стан уяви» (Pfeffer, 1956: 42).

При концептуалізації поняття ризику йдеться про безпеки, які є загрозами людям і тому, що вони цінують. Виходячи з цього, ризики – це міри

небезпек. Тобто ризики виникають у зв'язку з небажаним, небезпечним для людини розвитком подій і усвідомленням цих загроз. Ризик безпосередньо пов'язаний з небезпекою – природною або створеною людиною.

Специфіка сучасного ризику полягає в тому, що «небезпечна реальність прихована від сприйняття», оскільки на рівні буденної свідомості небезпека може не сприйматися (Горбняк, 2010: 101).

На думку У. Бека, ризик може бути визначений як «систематична взаємодія суспільства з небезпеками та загрозами, що індукуються й виробляються модернізацією як такою. Ризики, на відміну від небезпек минулих епох, – наслідок загрозової могутності модернізації та невпевненості і страху, які вона породжує» (Бек, 2010: 45).

Індивідуалізація відповідальності за ризик означає, що проблема виживання в умовах нових ризиків і розплата за його наслідки набувають на даному етапі яскраво виражений індивідуально-особистісний характер, що виключає прояв усякої колективності (Демчук, 2014).

Британський соціолог Е. Гіденс говорить про необхідність формування «культури ризику», у якій напрацьовуватимуться нові стратегії існування у середовищі ризиків. Дослідник виділяє два різновиди ризику: 1) зовнішній ризик, причина якого лежить поза нами самими, пов'язаний з незмінними традиціями або із законами природи; 2) рукотворний ризик, пов'язаний з нашим пізнанням навколишнього світу (Giddens, 1991).

Предмет ризикології – сукупність конкретних форм вияву невизначеності та конфліктності, притаманних процесам функціонування і управління об'єктами ризику, формування дієвого механізму оцінювання, моделювання, управління ним. Ризикологія використовує як загальнонаукові, так і спеціальні методи дослідження: історичний аналіз (для вивчення генезису концептуальних підходів до еволюції ризикогенних категорій і понять), групування і синтез (для деталізації об'єкта і предмета дослідження), порівняння, наукову класифікацію та систематизацію (для виокремлення різних видів і факторів ризику, визначення змістовних особливостей антиризикових заходів). Важливе місце посідає адекватний математичний апарат (теорія імовірності і математична статистика, теорія ігор, імітаційне моделювання, стохастичне програмування, теорія нечітких множин) (Базилевич, 2008: 11).

У психології «ризик» розглядається, у трьох взаємозалежних аспектах:

а) міра очікуваного неблагополуччя при неуспіху, зумовлена комплексною оцінкою ймовірності неуспіху і характеру можливих наслідків;

б) дія, що загрожує суб'єкту збитком (втратою);

в) вибір між варіантами дії: більш безпечний і більш привабливий, якщо результат останнього проблематичний і пов'язаний з можливістю несприятливих наслідків (Стешенко, 2019).

Отже, важливим для розуміння ризику і у психології є поняття вибору.

Ризик, який завжди пов'язаний з ризикованою ситуацією, виникає лише тоді, коли рішення приймається в умовах невизначеності, невідомості, коли вимагається зробити вибір з кількох варіантів (Плиса, 2005: 121).

Важливу проблему щодо класифікації ризиків підіймають у своїх працях такі вітчизняні наковці: Ю. Білан, В. Вітлінський, В. Гранатуров, Т. Мос-тенська І. Посохов, О. П'янова, Н. Скопенко, А. Устенко, А. Черкасов, О. Шегда та ін. Однак, зазначимо, що проведений аналіз існуючих ризиків та їх класифікацій дає можливість зробити висновок про наявність великої кількості критеріїв і видів ризиків та відсутність єдиного підходу до їх визначення та класифікації.

У своїх дослідженнях науковець Т. Королук проаналізувала чотири концептуальних підходи щодо класифікації ризику: об'єктний, предметний, факторний та аспектний. Суть об'єктний підходу полягає в тому, що ризики поділяються в залежності від масштабів, рівнів управління (локальний та глобальний, внутрішні та зовнішні,

макрорівня, мезорівня та мікрорівня, на рівні підприємства, галузевий, міжгалузевий, регіональний, державний, глобальний). Предметний підхід визначає різні класифікації ризику залежно від сфери виникнення ризику, джерел виникнення, тобто в залежності від їх предметної сфери. Факторний підхід до класифікації ризиків, на думку дослідниці, є найбільш поширений, згідно якого пріоритетними в класифікації є фактори ризику.

Ми погоджуємося з думкою Т. Королук, що об'єктивно обґрунтованим та продуктивним є аспектний підхід до класифікації ризиків, який передбачає перехід від дослідження явищ до виявлення сутностей, узагальнень, що орієнтуються на завдання оцінки та вимірювання ризику, а в кінцевому підсумку на управління ним. Даний підхід покладено в основу класифікації за ступенем обґрунтованості прийняття ризику, відповідності ризику допустимим значенням, адекватності щодо своєчасності прийняття рішення та реагування на результати ризиків, ступеня системності (Королук, 2014: 29–32).

Науковці Т. Затонацька та І. Примак запропонували такі принципи класифікації ризиків (Затонацька, Примак 2005: 36):

– класифікація ризиків повинна відповідати конкретним цілям;

– класифікація має проводитися з позицій системного підходу – ієрархічна структура ризиків, що класифікуються, повинна відображати системні взаємозв'язки явищ, що спостерігаються, зокрема в одну групу не повинні безпосередньо поєднуватися ризики різних рівнів;

Таблиця 1

Класифікація ризиків у професійній діяльності офіцера НГУ

№ з/п	Ознака	Види ризиків
1	за масштабами	локальний, галузевий, регіональний, національний, міжнародний
2	за часом дії	ретроспективний, поточний, перспективний
3	за мірою ризиконасиченості рішень	мінімальний, середній, оптимальний, максимальний, критичний, катастрофічний
4	за типами	раціональний (обґрунтований), нераціональний (необґрунтований), авантюристичний (азартний)
5	за часом прийняття ризикованих рішень	випереджувальний, своєчасний, запізнілий
6	за джерелом ризику	природний (об'єктивний), антропогенний (суб'єктивний)
7	за сферою виникнення	внутрішній, зовнішній
8	за ступенем обґрунтованості рішень або дій	виправданий, не виправданий
9	у залежності від прийняття рішення	ризик активної діяльності, ризик пасивного очікування
10	за причинами виникнення	невизначеність майбутнього, нестача інформації, суб'єктивні дії
11	за масштабом впливу	однособібний, багатособібний
12	за можливістю прогнозу	прогнозовані, частково прогнозовані, непрогнозовані,

– при класифікації ризиків варто враховувати, що та сама ризикова ситуація може містити різні ризики;

– при розгляді питання класифікації ризику доцільно виділяти такі характерні ознаки цього явища, як джерело ризику, об'єкт та суб'єкт ризику.

З урахуванням даних принципів, Т. Затонацька та І. Примак запропонували такий підхід до класифікації ризиків, беручи за основу класифікацію GARP:

1) за характером виявів (операційні, юридичні, техніко-виробничі та ін.);

2) за ступенем допустимості (припустимий, критичний, катастрофічний);

3) за джерелом ризику (внутрішній, зовнішній, внутрішній+зовнішній).

Аналізуючи різні підходи до виокремлення видів ризиків за визначеними ознаками, враховуючи особливості професійної діяльності офіцерів НГУ, систематизуємо відповідну класифікацію ризиків у таблиці 1.

На даний час, уявлення про ризик є багатогранне та неоднозначне. З позиції свідомої поведінки в даному понятті відповідають три

взаємозв'язані значення: 1) ризик як специфічний процес вибору варіантів дії в ситуації невизначеності або небезпеки; 2) ризик як безпосередня дія суб'єкта; 3) ризик передбачає ймовірність позитивного чи негативного характеру наслідків (Баклицький, Сірко, Слободяник, 2018: 14).

Висновки. Отже, аналіз літературних джерел свідчить, що оцінка ризику являє собою процедуру ідентифікації джерел небезпеки, оцінки існуючих і потенційних небезпек, а, враховуючи потенційно небезпечну сферу діяльності, виникає об'єктивна необхідність здійснювати комплексну профілактику ризиків та розвивати здатність до управління ризиками під час професійної підготовки майбутніх офіцерів НГУ. Ризик, який завжди пов'язаний з ризикованою ситуацією, виникає лише тоді, коли рішення приймається в умовах невизначеності, невідомості, коли вимагається зробити вибір з кількох варіантів.

Також проведений аналіз існуючих ризиків та їх класифікацій дає можливість зробити висновок про наявність великої кількості критеріїв і видів ризиків та відсутність єдиного підходу до їх визначення та класифікації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Баклицький І.О., Сірко Р.І., Слободяник В.І. Розвиток схильності до ризику у співробітників ДСНС. Особистість у кризових умовах та критичних ситуаціях життя: матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. м. Суми, 22–23 лютого 2018 р. Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка. Суми : Вид-Вид-во СумДПУ імені А.С.Макаренка, 2018. С. 14.
2. Бек У. Від індустріального суспільства до суспільства ризику. THESIS. 1994. № 5, с. 45.
3. Горбняк О. Політичний ризик та його фактори. Політологічні студії : зб. наук. пр. 2010. С. 101–106.
4. Демчук Д.В. Концепція «суспільства ризику» як фундаментальний підхід до аналізу політичного ризику. Актуальні проблеми політики: зб. наук. праць. Одеса, 2014. Вип. 51. С. 59–65.
5. Затонацька Т.Г., Примак І.В. Формування системи управління ризиками на підприємстві реального сектора економіки. Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка. 2005. № 75–76. С. 36.
6. Корольок Т. Концептуальні підходи до класифікації ризиків. Теоретичні та прикладні аспекти розвитку економіки: матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конфер., Тернопіль, 21–22 травня 2014 р. Тернопіль : Вид-во ТНТУ ім. Івана Пулюя, 2014. С. 29–32.
7. Пліса В.Й. Страхування: навч. підручник. К. : Каравела, 2005. 392 с.
8. Посохов І.М. Аналіз змісту поняття ризик і наукові підходи щодо визначення сутності ризику. Вісник Нац. техн. ун-ту «ХПІ»: зб. наук. пр. Темат. вип.: Технічний прогрес та ефективність виробництва. Харків : НТУ «ХПІ», 2012. № 5. С. 101–108.
9. Про Національну гвардію України [About the National Guard of Ukraine]: Закон України від 13.03.2014 р. № 876-VII. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/876-18>.
10. Психологічна готовність до ризику військовослужбовців Національної гвардії України : монографія / О. С. Колесніченко, Я. В. Мацегора, І. І. Приходько та ін. Харків : НАНГУ, 2019. 257 с.
11. Стещенко О.Д. Ризикологія: навч. посібник. Харків : УкрДУЗТ, 2019. 180 с.
12. Страхування: підручник / за заг. ред. В. Д. Базилевича. К. : Знання, 2008. 1019 с.
13. Giddens A. Modernity and Self-Identity: Self and Society in the Late Modern Age. Cambridge : Polity Press, 1991, p. 109–143.
14. Knight F.H. Risk, Uncertainty and Profit, University of Boston Press, Boston 1921, P. 233.
15. Pfeffer J. Insurance and Economic Theory, Irvin Inc., Homewood, Illinois, 1956. P. 42.
16. Willett A.H. The Economic Theory of Risk Insurance, University of Pennsylvania Press, Philadelphia 1951, P. 6.

REFERENCES

1. Baklytskyi I.O., Sirko R.I., Slobodianyuk V.I. Rozvytok skhylnosti do ryzyku u spivrobitnykiv DSNS. [Developing risk-taking behavior among SES employees] Osobystist u kryzovykh umovakh ta krytychnykh sytuatsiakh zhyttia: materialy

- IV Mizhnar. nauk.-prakt. konf. m. Sumy, 22–23 liutoho 2018 r. Sumskiy derzhavnyi pedahohichniy universytet imeni A.S. Makarenka. Sumy : Vyd-Vyd-vo SumDPU imeni A.S. Makarenka, 2018. S. 14. [in Ukrainian].
2. Bek U. Vid industrialnoho suspilstva do suspilstva ryzyku. [From industrial society to risk society] THESIS. 1994. № 5, s. 45. [in Ukrainian].
 3. Horbniak O. Politychniy ryzyk ta yoho faktory. [Political risk and its factors] Politolohichni studii : zb. nauk. pr. 2010. S. 101–106. [in Ukrainian].
 4. Demchuk D.V. Kontseptsiiia “suspilstva ryzyku” yak fundamentalnyi pidkhid do analizu politychnoho ryzyku. [The concept of a “risk society” as a fundamental approach to analyzing political risk] Aktualni problemy polityky: zb. nauk. prats. Odesa, 2014. Vyp. 51. S. 59–65. [in Ukrainian].
 5. Zatońska T.H., Prymak I.V. Formuvannia systemy upravlinnia ryzykamy na pidpriemstvi realnoho sektora ekonomiky. [Formation of a Risk Management System at an Enterprise in the Real Sector of the Economy] Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu im. T. Shevchenka. 2005. № 75–76. S. 36. [in Ukrainian].
 6. Koroliuk T. Kontseptualni pidkhody do klasyfikatsii ryzykiv. [Conceptual approaches to risk classification] Teoretychni ta prykladni aspekty rozvytku ekonomiky: materialy IV Mizhnar. nauk.-prakt. konfer., Ternopil, 21–22 travnia 2014 r. Ternopil : Vyd-vo TNTU im. Ivana Puliuia, 2014. S. 29–32. [in Ukrainian].
 7. Plysa V.I. Strakhuvannia. [Insurance] : navch. pidruchnyk. K. : Karavela, 2005. 392 s. [in Ukrainian].
 8. Posokhov I.M. Analiz zmistu poniattia ryzyk i naukovy pidkhody shchodo vyznachennia sutnosti ryzyku. [Analyzing the content of the concept of risk and scientific approaches to defining the essence of risk] Vistnyk Nats. tekhn. un-tu “KhPI”: zb. nauk. pr. Temat. vyp.: Tekhnichniy prohres ta efektyvnist vyrobnytstva. Kharkiv : NTU “KhPI”, 2012. № 5. S. 101–108. [in Ukrainian].
 9. Pro Natsionalnu hvardiiu Ukrainy. [About the National Guard of Ukraine]: Zakon Ukrainy vid 13.03.2014 r. № 876-VII. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/876-18>. [in Ukrainian].
 10. Psykholohichna hotovnist do ryzyku viiskovosluzhbovtsiv Natsionalnoi hvardii Ukrainy. [Psychological readiness for risk of the National Guard of Ukraine] : monohrafiia / O. S. Kolesnichenko, Ya. V. Matsehora, I. I. Prykhodko ta in. Kharkiv : NANHU, 2019. 257 s. [in Ukrainian].
 11. Steshenko O.D. Ryzykologhiia. [Riskology]: navch. posibnyk. Kharkiv : UkrDUZT, 2019. 180 s. [in Ukrainian].
 12. Strakhuvannia. [Insurance]: pidruchnyk / za zah. red. V. D. Bazylevycha. K. : Znannia, 2008. 1019 s. [in Ukrainian].
 13. Giddens A. Modernity and Self-Identity: Self and Society in the Late Modern Age. Cambridge : Polity Press, 1991, p. 109–143.
 14. Knight F.H. Risk, Uncertainty and Profit, University of Boston Press, Boston 1921, P. 233.
 15. Pfeffer J. Insurance and Economic Theory, Irvin Inc., Homewood, Illinois, 1956. P. 42.
 16. Willett A.H. The Economic Theory of Risk Insurance, University of Pennsylvania Press, Philadelphia 1951, P. 6.